

Erken Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Doğum Geleneklerine Bir Bakış: Hamit Zübeyir Koşay'ın "Doğumla Alakadar Bazı Âdet Ve Hurafeler" Makalesi Üzerine Bir Değerlendirme*

An Overview of Ottoman Birth Traditions in the Early Republic Period: "Some Exchange and Hornes in Born" Evaluation on Hamit Zübeyir Koşay's Article

Cemile Onat Köroğluⁱ, Mustafa Köroğluⁱⁱ, Melike Öztürkⁱⁱⁱ

ⁱ Araş. Gör., Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-9674-4076>

ⁱⁱ Araş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0003-4701-8120>

ⁱⁱⁱ Dr. Öğr. Üyesi Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, <https://orcid.org/0000-0001-9452-4873>

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, 1927 yılında Hamit Zübeyir tarafından Türk Yurdu dergisinde Osmanlıca yayımlanan "Doğumla Alakadar Bazı Âdet ve Hurafeler" adlı makale günümüz Türkiye Türkçesine çevrilerek incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Çalışma, Türk Yurdu dergisinin 1927 senesi eylül ayı 6. Cilt 33 numaralı sayısında Hamit Zübeyir Koşay tarafından yayınlanan "Doğumla Alakadar Bazı Âdet ve Hurafeler" başlıklı makalesi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Bulgular: Bu kısımda, eserin günümüz Türkiye Türkçesine çevrilmiş hâli eserde verildiği gibi başlıklar şeklinde ve 15 konu başlığı numaralandırılarak verilmiştir.

Sonuç: Eserde bahsedilen âdet ve hurafelerin genellikle İç Anadolu coğrafyasında olan âdet ve hurafeler olduğu görülmektedir. İncelenen âdet ve hurafelerden 3 tanesi doğum öncesi ile ilgili, 12 tanesi ise doğum sonrası uygulanan âdet ve hurafedir. Ülkemizin birçok yerinde geçmişte uygulanmış bazı âdet ve hurafelerin hâlâ uygulandığı bazılarının ise tıbbın ilerleme kaydetmesiyle zararlarının olduğunun ispatlanması sonucu ortadan kalktığı görülmüştür. Sonuç olarak, Anadolu batıl inanç diye tabir edilen âdet ve hurafeler bakımından özellikle de doğum ve hamile kadınlarla ilgili örneklerin çokça olduğu bir coğrafyadır.

Anahtar kelimeler: Doğum, Âdet, Hurafe

ABSTRACT

Object: In this study, the article entitled "Some Relevant Adults and Widowed by Birth" published in 1927 by the author of Hamit Zübeyir in the Turkish Yurdu magazine was translated into Turkish Turkic.

Materials and Method: The work was published in September 1927 in Volume 6, Volume 33, of the Turkish Journal of Homeland. Document analysis method was used in qualitative research techniques.

Results: In this section, the title work of contemporary Turkey as given in the work appeared in Turkish and translated into 15 topic is given numbered.

Conclusion: It is seen that the customs and superstitions mentioned in the work are usually customs and superstitions that are in the inner Anatolian geography. Three of the customs and superstitions examined are related to prenatal and 12 of them are postpartum customs and superstitions. It has been observed that some customs and superstitions that have been applied in the past in many parts of our country are still applied, and some of them have disappeared as a result of the proving that they are harmful with the progress of medicine. As a result, Anatolia is a geography where there are many examples of customs and superstitions, especially about childbirth and pregnant women

Key words: Birth, Superstition, Custom

* *Lokman Hekim Dergisi*, 2020; 10 (3): 425-435

DOI: 10.31020/mutfd.722397

e-ISSN: 1309-8004, ISSN 1309-761X

Geliş Tarihi – Received: 17 Nisan 2020; Kabul Tarihi - Accepted: 21 Ağustos 2020

İletişim - Correspondence Author: Cemile Onat Köroğlu <onatcemre.100@hotmail.com>

Giriş

Toplumların kendilerine özgü inanç kültürleri vardır. Bu inançlar bazı toplumlarda benzerlikler ya da değişiklikler gösterebilir. Hatta aynı toplumun farklı coğrafyalarında bile değişiklikler olduğu tespit edilebilir. Bundan dolayı her toplumu derinden etkileyen olaylar ve bu olayları anlatan inanışlar ya da hikâyeler vardır. Bu toplumsal olaylar, insanların hafızasında doğdukları zamanı ve geleceği etkileyecek sonuçlar da ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Toplumları derinden etkileyen bu tür olaylar insanlarda farklı inanışların ortaya çıkmasına olanak sağlar. Bu inanışlar da batıl inanç, âdet ya da hurafe olarak adlandırılır.¹

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde âdet; “bir kimsenin yapmaya alıştığı, bir kural gibi uyduğu şey, alışkı” ve “bir topluluk içinde öteden beri uyulan ve uygulanan kural, töre”, hurafe ise; “dine sonradan girmiş olan, akla aykırı, uydurma ve garip şeyler, boş inanç, akılla ve mantıkla ilgisi olmayan birtakım farklı uygulamalar olarak tanımlanmaktadır.² Ayrıca, hurâfe kelimesi bunamak anlamına da gelmektedir. Birçok edebi türde de karşımıza çıkan hurâfe, bu eserlerde hoş rivayetler şeklinde tanımlanmıştır.³

Âdet, bir toplumda ortaya çıkan, insanların da ona uymaya alıştığı ve yapılması gerekli hale gelen davranışlar olarak da tanımlanabilir. Düğünler, cenazeler, misafirlikteki hareketler ve birisi ile karşılaşma sonucu selamlaşma âdet olarak görülmektedir. İnsanların yaşamlarında bu kurallara uymaları yaşamlarının düzenli gitmesi bu kurallara uymasıyla mümkün olmaktadır. Âdet kavramı insanların geçmişleri, yaşam biçimleri ve dünyaya bakış açılarına kadar birçok konuda bize bilgi verir. Her toplumun kendine ait âdetleri olduğu gibi meslek gruplarının ve etnik grupların da kendilerine ait âdetleri vardır.⁴

Hurafeler ise, aslen dinde olmayıp, dine sonradan giren birtakım dinî bilgiler arasına karışmış boş inançlar olarak da tanımlanmıştır. Hurafe kelimesi yerine günümüzde “batıl inanç” kavramı da kullanılmaktadır.⁵ Hurafe boş inançtır ve bilginin dışında kaldığı için gerçekle bağı olmayan tasarımlara inanmak olarak nitelendirilmiştir. Buna göre insanoğlu sadece kendi bildikleriyle yetinmemiş bildiklerinin ötesini de bilmek istemiştir. Bu istek bir yandan bilimin gelişmesini sağlarken diğer yandan da hurafe gibi boş inançların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁶

Hurafe, genel olarak;

- Normal yaşantıyla alakası bulunmayan birtakım inanç ve uygulamalar
- İyilik ve kötülük getirebileceğine inanılan güç
- Sihir ve büyü ile ilgili inançlar olarak tanımlanmıştır.³

Literatürde hurafeler çeşitli şekilde sınıflandırılmıştır. Çobanoğlu ve Polat hurafeleri: Ulûhiyyetle İlgili Hurafeler, Gayb Bilgisiyle İlgili Hurafeler, Uğur ve Uğursuzlukla İlgili Telâkkiler, Türbe ve Yatırlarla İlgili Hurafeler, Cinlerle İlgili Hurafeler, Sihir-Büyü İle İlgili Hurafeler, Nazarla İlgili Telâkkiler, Muskeyla İlgili Telâkkiler olmak üzere sekiz başlıkta sınıflandırmıştır.^{7,8} Kapağan ise batıl inançlarla ilgili çalışmasında hamile kadınlar, gelinler ve çocuklar ile ilgili batıl inanç örnekleri başlığı altında hurafeleri üç başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlar: Doğum öncesi, doğum sonrası ve gelin olmadır.⁹

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere âdet ve hurafe kelimeleri daha çok inançla ve geçmişten gelen inançlara ve olaylara körü körüne bağlılıkla yakından ilgilidir. Hurafelerin büyük bir kısmına baktığımızda dinle alakalı inançlar olduğu görülmektedir. Hayatın her alanında olduğu gibi kadın sağlığı ve özellikle de gebelik-doğumla ilgili birçok âdet ve hurafe bulunmaktadır. Bu inanış ve uygulamaların bazıları bilimsellikte bağdaşmamakta ancak bazıları da görece zararsız olarak nitelendirilebilmektedir.

İnsanlar için tarih boyunca en önemli konulardan birisi çocuk sahibi olmak ve neslini devam ettirmek olmuştur. Bundan dolayı da hamilelik ve doğum bütün dünyada en önemli konulardan biri olmaya devam etmiştir. Bu konuya o kadar çok değer verilmiştir ki Türk coğrafyasında bununla ilgili atasözü ve deyimler söylenmiştir. Dede Korkut hikâyelerinde, Kırgız Türklerinin atasözlerinde, Kazak Türklerinin atasözlerinde

Anadolu'da söylenen atasözlerinde bu konu karşımıza çıkmaktadır.⁹ Türk toplumlarındaki bu benzerliğin sebebi olarak birçok hurafenin çıkış noktasının Türk mitolojisine dayanması gösterilebilir.^{9,10-12}

Tüm bu inanç, âdet ve hurafeler ilk çocukluk dönemiyle başlayan ömür boyu devam eden ve genellikle de kalıcı ve değişmeyen uygulamalardır. Bundan dolayı insanların hayatlarını, yaşam zevklerini, her türlü tutum ve isteklerini de şekillendirir.¹³

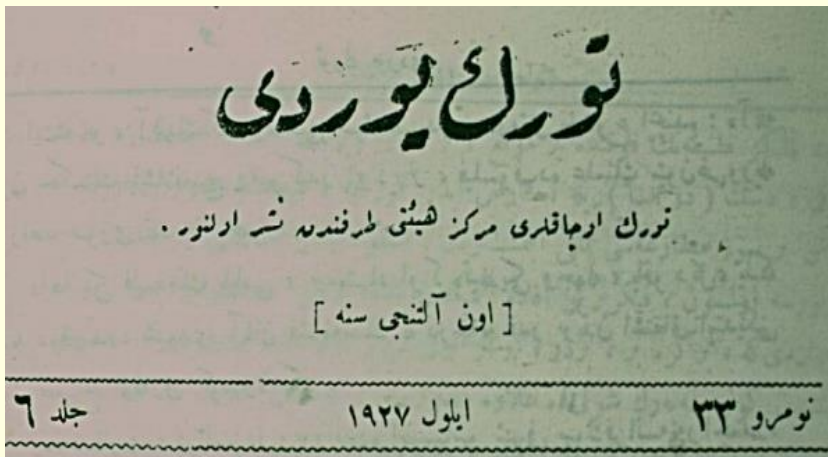
Ülkemizde genellikle geçmişte uygulanan âdet, hurafe, gelenek ve görenekler soyut kültürel miras olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Tüm bu soyut kültürel miraslar yaşanılan bölgeye göre değişmektedir. Toplumlar tüm bu inançlarını nesilden nesile aktarır ve korurlar. Soyut kültürel miras olarak kabul edilen bu uygulamaların bazıları bilimsel verilerle uyumsuzdur. Ülkemizde genellikle kırsal alanda yaşayan insanların bu ortadan kaybolmaya yakın âdet ve gelenekleri birtakım değişmelere uğrayarak etkisini kaybetmekte bazı âdet ve geleneklerin ise doğru olup olmadıkları tartışılmaktadır.¹⁵⁻¹⁷

Hamit Zübeyir Koşay kimdir?

Koşay, folklor ve etnografya konularında çok çeşitli araştırmalar yapmış ve bu konularda araştırma başlatılmasında etkin rol oynamıştır. 1956 yılında Türk Etnografya Dergisi'ni kurmuş bu konularda yapılan araştırmaların günümüze aktarılması konusunda çaba sarf etmiştir. Etnografya, arkeoloji ve filoloji alanında yaptığı araştırmalarla tanınmıştır. Makalelerin yayınlandığı dergiler: Türk Yurdu, Türk Etnografya Dergisi, Belleten, Önyasa Mecmuası, Ülkü ve Muallimler Birliği. Anadolu etnografyası, arkeolojisi, folkloru, kültürü, tarihi, filolojisi vb. konularında birçok araştırma yapmış, bu alanlarda makaleler yazmıştır.¹⁸

Yöntem

Çalışma, Türk Yurdu dergisinin 1927 senesi eylül ayı 6. Cilt 33 numaralı sayısında Hamit Zübeyir Koşay tarafından yayınlanan "Doğumla Alakadar Bazı Âdet ve Hurafeler" başlıklı makalesi üzerinde gerçekleştirilmiştir (**Şekil 1**). Bu çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman inceleme yöntemi, üzerinde çalışılan kaynak ve kaynakların hangi konuda ve ne amaçla yazıldığı konusunda bilgi veren basılı ve yazma eserlerin incelenmesi işidir. Eser incelemede ilk olarak metnin içeriğine yönelmek gerektiği belirtilmiştir.¹⁹ Bu bağlamda "Doğumla Alakadar Bazı Âdet ve Hurafeler" başlıklı makale, Osmanlıcadan günümüz Türkiye Türkçesine çevrilmiş, elde edilen bilgiler makalenin bulgular kısmında maddeler halinde sıralanmış ve günümüz literatürü ile karşılaştırılarak tartışma bölümü yazılmıştır.

دوغومله علاقه دار بعض عادت و خرافه لر

Şekil 1. Hamit Zübeyir Koşay'ın Türk Yurdu dergisinin 6. Cilt 33 numarasında yayınlanan "Doğumla Alakadar Bazı Âdet ve Hurafeler" adlı eserinin giriş sayfası

Bulgular

Eserde;

- Doğumla ilgili âdet ve hurafeler başlıklar hâlinde verilmiştir.
- Yer alan âdet ve hurafelerin hangi yöreye ve şehre ait olduğu yazar tarafından kaynakça gösterilerek verilmiştir. Tüm bu özellikleri gösteren **Tablo 1** aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Eserde yer alan âdet-hurafeler, kaynak kişiler ve şehirleri

Âdet ve Hurafeler	Kaynakları ve Şehirleri
1- Nasibine kesmek	Avşarlı Muhammet- Pazarören
2- Türbeye bağlamak	İstanbul
3- Çocuk takımını teşhir	Konya-Turgut Bey, Sivas
4- Lohusalıkta tedbir	Kayseri, Avşarlı Muhammet, Sivas, Beyşehirli Savfan memuru Dede Efendi, Eskişehir-Muhyiddin Bey, Kayseri – Esad Bey, Urfalı Hüsnü Bey
5- Kırkların karışması	İstanbul, Kayseri eşrafından Esad Bey, Eskişehir-Muhyiddin Bey
6- Kırklama ve çocuk hamamları	Eskişehir-Muhyiddin Bey, Beyşehir- Dede Efendi, Kayseri, İstanbul
7- Eş	Hamit Zübeyir
8- Şerbet gönderme	İstanbul, Sivas, Tokat- Zeki Bey
9- Çocuk uzun ömürlü olması için	Hafik Kaymakamı, Kayseri – Esad Bey, Tokat
10- Sütsüz kadınlar	Sivas
11- Huy kesen	Sıçancık Köyü
12- Hızır İlyas günü	Sivas
13- Çocuk büyütme	Sivas, Tokat
14- Yürümeyen çocuklar	Eskişehir-Muhyiddin Bey
15- Diş hediği, diş buğdayı	Tokat

Bu kısımda, eserin günümüz Türkiye Türkçesine çevrilmiş hâli eserde verildiği gibi başlıklar şeklinde ve 15 konu başlığı numaralandırılarak verilmiştir.

1. Nasibine Kesmek: Elbise veya gömlek yakasını diktikleri zaman hamile bir kimsenin nasibine keserler. O zaman kapıdan erkek girerse erkek çocuk, kadın girerse kız çocuk dünyaya gelir. Kimse gelmezse elbiseyi kesen kadın dışarıya çıkıp bakar. Kız görürse kız, oğlan görürse oğlan doğurur (Avşarlı Muhammed-Pazarören).

İstanbul'da doğacak çocuğun erkek veya kız olduğunu anlamak için yakınlarından bir kadın, hamilenin haberi olmadan bir yaygının (örtü) altına bir makas ve bir bıçak saklar. Hamile odaya girdiği zaman makas üstüne oturursa kız, bıçak üstüne oturursa oğlan doğurur.

2. Türbeye Bağlamak: Çocuk doğduğu zaman neye sarılacaksa ve ne giydirilecekse bütün levazımı (araç, gereç) bir bohça yapılır. Bir türbeye bilhassa Eyüp Sultana götürülerek orada okutulur. Hoca bohçayı sardıktan sonra o bohça çocuk dünyaya gelinceye kadar açılmaz (İstanbul).

3. Çocuk Takımını Teşhir: Çocuk doğmadan evvel çocuğun çamaşırlarıyla beşiği gelinin annesi tarafından hazırlanır ve güzel işlemeli bir bohça derununda (içerisinde) damadın evine gönderilir. Çocuk dünyaya geldikten sonra hısım, akraba ve komşular tarafından çocuğa hediye ve hatıra olmak üzere muhtelif (çeşitli) ziynet altınları ve çamaşır takımı getirilir ve ziyaretçilere lohusa yatağının yanına konarak teşhir (gösterme, sergileme) edilir (Konya-Turgut Bey).

Lohusa yatakta iken başına beyaz yaşmak ve kırmızı tül bağlarlar. Kırmızı altın takarlar. Bebeğe gelen hediyeye sâci (önce gelen) unvanı verilir (Kayseri). Lohusaya kırmızı şeker hediye olarak götürülür. Al

kurdele ve al krep (çok bükümlü iplikle dokunmuş bir tür ince kumaş) bağlarlar. Yeni çocuk görmeye giderler. Ebe parası olarak bir miktar para götürürler. Bu para lohusanın yastığı altına konur. Bilahare ebe tarafından alınır. Eğer hediye altın ise çocuğundur, ebe alamaz (Sivas).

4. Lohusalıkta Tedâbir: Çocuk doğmadan evvel validesine birçok tedbirler yapılır. Mesela yanına yeni doğmuş ve 40 günü henüz ikmâl (bitirmemiş) etmemiş birine götürülmez. Sâ'yi (çalışma) bulundurulmaz. Mushaf-ı şerif bulundurulur. Kadın doğurmakta zahmet çekecek olursa bir kılıç üzerinden atlatılır. Şayet onunla da şifa olmazsa gazaya gitmiş ve gazi olmuş bir zâtın kuşağı beline bağlanır (Kayseri).

Hamile kadını asla boş bırakmazlar. Al basmasından korkular (izahat edilecektir) ve al basmasından korkularak üstüne kırmızı örtülür. Çerağı (Mum, kandil, lamba vb. ışık veren araç, چراغ) söndürmezler. Çocuk geç dünyaya gelirse ezan okurlar (Avşarlı Muhammed Bey).

Lohusalara al denilen muhayyel (hayal edilen) kâbusun basmaması için yastıkları altına demir alet konur (Bünyan).

Al karısı gelmemesi için yastığa ayna sokarlar ve kapının arkasına süpürge korlar. Evde muhakkak erkek çocuk bulundurulur. (Sivas)

Lohusanın yalnız kalmak mecburiyeti olduğu zamanlarda yatağı yanına anahtar ve süpürge konularak cin ve şeytandan muhafaza olur. (Beyşehirli Savfan me'muru Dede Efendi)

Al Karısı Veyahut Al Kızı

Kadınlar lohusalıkta fazla kan zâyi' (kaybolma, yitme) ettiklerinden üzerlerine bir ağırlık çöker. Yorgan dağ gibi olur. Basit ahali al karısı diye bir hayal tasavvur eder.

Al karısı tavsîfâtı: Al karısı kadın şeklinde saçları uzun olup muhallerini geriden omuzlarına atmaya muktedirdir. Ayakları, elleri gayet küçüktür. Çehresi fena olup en ziyade hayvanat ahırlarında bulunur ve hayvanlara biner. Hayvan terlerse al karısının bindiğine hâmil (üzerinde taşıyan) edilir. Bunu tutmak için hayvana palan (Genellikle eşeklere, bazen de atlara vurulan, kaşsız, enli, yayvan ve yumuşak bir tür eyer) vurulur ve üzerine batsın diye çuvaldız dizilir. (Sivas)

Al karısı lohusaya nasıl görünür? Başlı buzağı veya sığır başı, vücudu insan gibi büyük ve kuvvetli uzun bir kadın şeklinde, lohusanın üzerine boylu boyuna yatıyor. Onu boğmaya çalışıyor. Bu hâl uyku ile uyanıklık arasında oluyor. Eskişehir de dere mahallesinde bir adam dere içindeki bir çeşmenin başında sabahleyin namaz vakti bu şekilde bir al karısı görür, sırtlayarak: Seni götürüp rezil edeceğim! Diyerek evine götürmek ister. Bırak senin cinsinden her kimin bir parça paçavrası bir lohusanın üzerinde bulunursa ben ona dokunmayayım der. Evde bırakır ve artık bu hâli işiten lohusanın akrabaları, bu adamın akrabasına merhamet ederler. Kirli çamaşırlarından bir parça alırlar, lohusanın üzerine korlar. Al karısı gelmez. Ale'l-Umûm (genel olarak, genellikle) al karısından muhafaza için lohusanın yastığı altına bıçak, maşa korlar.

Yatağın etrafını Ayet-el Kürsi okuyarak urganla (Keten, kenevir, pamuk, jüt gibi türlü dokuma maddelerinden yapılan ince halat) çevirirler. Yatığının altına tuz, çörek, onu da çıkı (çıkın) ile korlar. Kırk gün dışarı çıkarken elde maşa ve bıçağı alarak çıkar. Bu kırk gün zarfında çocuk odada yalnız kaldığı zaman cinler de sıkıştırmazın diye salıncağın üzerine bir süpürge korlar. Bir lohusayı al karısı basarsa ağzı eğrilir, elleri, kolları büzülüp çarpıklanır ve bu hastayı mutlaka okutmak lazım gelir. (Eskişehir- Muhyiddin Bey)

Lohusanın gözüne al giyinen bir cin görünür ve lohusayı boğmaya gelir. Çocuğunu ise kırk basar. Çocuk buhranlar geçirir. Büyüdüğü zaman aklına Azrail gelir. (Kayseri – Esad Bey)

Al karısı her gün yattıktan sonra lohusa olan evin önüne elinde ateş ile gelir. İnsan ciğeri bilhassa lohusa ciğeri severmiş (Tokat). Al karısı çocuğu boş bulursa ciğerini çiğnermiş. Nev-i zattan mühim bir kuş türünden

hayatı muhafaza için burnuna soğan takılır sonra pencereye konur (Bünyan). Al anası Arapların kaval tesmiye (ad koyma) ettikleri kırmızı renkli çok öten bir güvercinden korktuğu cihetle bu güvercini evlerde beslerler (Urfalı Hüsnü Bey).

5. Kırkların Karışması: Lohusalığın müddeti kırk gündür. Bir kadın lohusa olduğu zaman diğer bir ahbabı bu kırk gün içinde doğurursa iki lohusanın kırkları birbirine karışmak ihtimali vardır. Onun için yekdiğeriyle görüşmezler. Zira kırkları karıştığı gibi al basar. Görüşmek zarureti mevcutsa, kapı eşığıne gelerek arka arkaya dururlar. İkinin de çocukları kucaklarındadır. Arkalarına hiç bakmadan çocukları değiştirler. Bu usulden sonra onları al basmaz (İstanbul).

Lohusalar toplu iğne değiştirler ve kendi aralarında:

-Ben taze gelin idim. Gelinlik kırkım değişmişti. Onun lohusalık kırkı değişmemişti. O zaman toplu değiştik derler (Kayseri eşrafından Esad Bey).

Çocuk dünyaya geldikten sonra kırk oluncaya kadar un haricinde kimseye tuz ve ateş verilmez. Başka bir kırklı kadın üzerine haberi olmadan gelirse, çocuğu kaldırıp dışarıdan gelen kadının kucağına verirler. Sonra alıp tekrar beşiğine korlar. Bütün bu tedbire rağmen çocuğu kırk basarsa, terazinin bir gözüne çocuğu diğer gözüne de ağırlığınca et korlar. Etin taştan darası alınır. Bir perşembeden diğer perşembeye kadar beklerler. İkinci Perşembe çocuk tartıldığı zaman sikleti artmış olursa kurtulduğuna hâmil (inanırlar) ederler (Pazar Ören). Kırklar karışırsa çocuk tıbbihe tibixa 'aletine müptela olur. Buna ma'ni olmak için lohusalar iğne değiştirirler (Pazar Ören).

Şayet bir kırklı diğer kırklıya tesadüf ederse el öpüşürler. Para ve iğne değiştirler. Hangisi on el öpebilirse daha emin olur. Kırklı çocuklar tesadüf ettikleri zaman sırt sırta getirirler. Eğer bu tesadüf olduğu zaman ehemmiyet verilmez ve çocuk da rahatsızlanırsa çocuğu gözü açılmadan köpek eniği ile tartarlar. (Eskişehir- Muhyiddin Bey)

6. Kırklama ve Çocuk Hamamları: Kız çocukları otuz sekiz günde, oğlan çocukları muhakkak kırk günde veyahut kırk bir günde kırklanırlar. Kırklanacağı sabah, güneş doğmadan akan su kenarına girilerek kırk tane ufak taş toplanır. Bu taşlar kadın yıkadıktan sonra taşın içine konur. Su ile beraber başından aşağı dökülür.

Bu suretle kadın kırklanırsa çocuk taş yürekli olurmuş derler. Çocukta aynen hatta bütün eşyası bu taşlı sudan geçer. Şayet taş bulunmazsa suya elin parmaklarını ters yüz olarak daldırılır. Yirmi olur. Bunu kırka eblağ (çok, daha çok) ederek dökünürler. Zengin olursa suya altın atılarak onunla kırklanır. Fakat 'âdedinin (adet, sayı) ehemmiyeti yoktur. Bu suretle çocuk zengin olurmuş. (Eskişehir- Muhyiddin Bey)

Çocuklar doğduklarında yıkanıp tuzlanırlar. Bu tuzlamak çocuk büyüdükten sonra vücudunun kokmaması içinmiş. Ter vesaireden vücudu kokan adamlar çocukken tuzlanmadığına kaildirler (inanılır). Sonra her hafta yıkamak devam eder. Kırk gün hitamında (sonunda, bitiminde) bir gümüş fincan ile kırk fincan su koyarak çocuğu o suyun içinde yıkarlar ve ondan sonra çocuğu sokağa çıkarabilirler. (Beyşehir- Dede Efendi)

Bir çocuk doğduktan kırk gün sonra hamama götürülür. Orada temiz su ile yıkanır. Bilahare hamamdan çıkılacağı zaman ortada akan pis sulardan birkaç avuç alınarak kırklama yapılır. Kırklama, alınan pis suyu çocuğun üstüne dökmekten ibarettir. Bu suretle çocuk hastalıklara karşı mukavemet (dayanma) kesbeder (kazanır). Pis halinde sararlar. İsim verme 'âdeti kırklandıktan sonra olur. (Kayseri)

Bir çocuğa nazar değdiği, rahatsızlaştığı veya huysuzlandığı zaman validesi çocuğu kırklar. Bunun için hamama götürür. Yıkadıktan sonra hamamın helasının süpürgesinden bir parça koparır. Onu temizce yıkar sonra bir maşrapa (küçük kap) suya kırk bir defa sokup çıkarır ve her suya batırışında "kefareti budur", "kefareti budur" der. Maşrapadaki suyu da "kefareti budur" diye çocuğun başından aşağıya kadar döker sonra giyindirir. Çocuğun hakikaten sıhhatlendiği vaki'miş (olmuş). (İstanbul)

7. Eş: Lohusa doğurduktan sonra eş bir çömlek derununa (içerisinde) konarak lohusayı ziyarete gelecek adamların geçecekleri kapı üzerine asılır. Bu kırk gün böyle kalır. Kırk gün sonra eş bir sağ âşık ile beraber ayak değmeyecek bir yere sabahleyin gün doğmadan besmele ile vaz' (konulur) edilir. Sağ âşık komasının sebebi mahzâ (yalnızca, sadece) çocuk büyüdüğü zaman sağ eli ile iş görebilmesini te'min (emin olmak, güvenmek) içindir.

8. Şerbet Gönderme: Lohusa kız çocuk doğursa gönderilen şerbet sürahisinin ağzı kırmızı tül ile bağlanır. Yok, oğlan ise o zaman sürahinin kapağı korlar veya açık bırakırlar. Akraba ve ta'allukat (yakınlar) bu suretle çocuğun erkek veya kız olduğunu öğrenir. (İstanbul)

Sivas'ta erkek çocuk doğarsa helva pişirmek lazımdır. Kız çocuk doğarsa kurban kesilir. Sâbık Meb'ut Hayri Bey'in ifadesine göre kurban kesmek kız doğuran kadını mahcup vaziyetten kurtarmak içindir. Umumiyetle oğlan çocuk kız çocuğa tercih edilir ve gelin için şöyle denir: Oğlan doğurursan yerin başköşedir. Kız doğurursan kapı arkası. (Tokat- Zeki Bey) Doğan çocuk kız ise gelinin mevkii küçülür; evin içinde bir fiskos (Başkalarının duyamayacağı şekilde alçak sesle gizli gizli konuşma) başlar. Oğlanı tekrar evlendirmeye kalkışırlar. İkinci gelin evvelki geline hizmetle mükelleftir (yükümlü). (Sivas)

Oğlan helvası diye adlandırılan helvayı çocuğun yedinci ve kırkıncı gününde komşu ve akrabalar birleşerek yerler. Aynı zamanda çalgı ile de eğlence yaparlar. Yirminci günü valide hamama giderse de çocuğu götürmeyi iyi saymazlar. Kırkıncı çocuğu hamama götürürler. Hamamda çocuk iskembe konur. (Tokat)

9. Çocuk Uzun Ömürlü Olmak İçin: Bir kadının çocuğu doğar ve ölürse onun yaşaması için kırk tane Muhammet adlı adamdan bir parça gümüş alırlar ve ondan bir küpe yaptırarak kız olsun erkek olsun kulaklarına takarlar. Sonra müeyyen (belirli) bir miktardaki evden kumaş alarak bir gelinden ilk doğan kız çocuk için diktirirler. Gömleği giyen çocuk uzun ömürlü olur. (Hafik Kaymakamı Bey)

Çocuğun pederi fevkâni (Üstte olan, yukarıda bulunan) yere çıkamaz ve ilk gördüğü gün çocuğun uzun ömürlü olması için pederinin başucundan geçirilir. (Kayseri eşrafından Es'ad Bey)

Çocuğun sıhhatli ve uzun ömürlü olması için ebeveyni bazı ocaklar ziyaret eder. Mesela: Ağirtas'da bir mühtedi (Mensup olduğu dinden dönüp İslâmiyet'i kabul eden, Müslüman olan, hidâyete eren kimse) vardır, ekmeği üfledikten sonra karı ile kocaya yedirir, üç tane üzüm çubuğu kesip onları yakar ve ince toz haline getirdikten sonra ceviz ve yağ ile karıştırıp çocuğu dünyaya geldiğinde mafsallarını (Kol, bacak, parmak vb. hareketli kemiklerin birleşme yerleri, eklem) bağlamak için verir. Ziyaretçiler 'avdet (Dönüş, geri geliş, gidilen yerden dönme) ederken geri dönüp bakarlarsa tılsım bozulur (Pazarören)

Ocak için Sivas Erkek Lisesi Müdürü Hüsnü Bey'den şunları öğrendim: Bir sene Urfa'da her doğan çocuk ölmüş yalnız Hüsnü Bey'in ailesinden doğan çocuklar hayatta kalmış. Bu istisnayı al karısına mukavemet (karşı koyan) eden bir hasede (kıskanç) cihetle lohusa yanına Hüsnü Bey'i alıp götürürler ve terli takkesini gelinler alıp sakırlarmış. Kızlardan ve kadınlardan müteaddid (türlü türlü, çeşitli) işlemeli takke hediye alıp sonra tekrar vermiş. Ocağın hasiyyeti (hususî fayda) yedi batna (soy) kadar bâki (sonsuz) imiş.

Çocuğun yaşaması için kırk aileden bir kuruş yahut beşer kuruş gümüş para toplarlar ve bu para yekuniyle (toplamlıyla) kuyumcuya bir hemail (içine muska vb. konulan, üzeri kabartma ya da telkâri tekniğiyle süslenmiş, dikdörtgen biçimli gümüş kutu) yaptırırlar ve üzerine nâmütanahi (sonsuz) Muhammet yazdırırlar. Bazen o gümüşten kulağa küpe takarlar, yedi yaşına kadar çıkarmazlar ismini de "YAŞAR" korlar. (Tokat)

Çocuğun yaşaması için bir gümüşten büyükçe saç ayağı alırlar ve içinden üç defa geçerler. (Tokat)

Çocuğun yaşaması için kırk bir Muhammet adlı insandan para toplanır. O para ile armut şeklinde gümüşten hemail (içine muska vb. konulan, üzeri kabartma ya da telkâri tekniğiyle süslenmiş, dikdörtgen biçimli gümüş kutu) yaptırılır. Bunun bir tarafında Maşallah diğer tarafında kırk bir Muhammet yazılır. (Eskişehir)

10. Sütsüz Kadınlar: Sivaslı... Beyin ifadesine göre bir lohusa doğurduğu zaman sütü olmazsa yahut memesi ağırırsa H... Beyin büyük validesine müracaat eder ve büyükannesini uzun bir demir alarak kızdırır sonra onu memesinin üstüne konan ıslak keçeye dokundurarak cızlatırmış (yakarmış). Süt geldiği tecrübe ile sabitmiş. Hatta bir defa hastanın biri H... Beyin büyük validesini evde bulamayınca memesini kapılarına sürmüş ve derhal o saatte süt gelmiş. Ayrıca Sivas'ın şehitler mahallesinde “Süt Evliyası” isminde bir yatac vardır. Sütü olmayan kadınlar oraya gidip ziyaret ederler. Hafikte (yerleşim yerinin adı) ise mevkide sütlü pınar vardır ki kadınlar onun suyunu içip yıkandıkları zaman memelerine süt gelirmiş.

11. Huy Kesen: Hafikte (yerleşim yerinin adı) bahçecik kulübesinin şemâlinde (kıble tarafında) bir tepe üzerinde birkaç ağaçlık ziyaretgâh (saygı için veya bir şey dilemek, sevap kazanmak gibi bir amaçla gidilen kutsal yer, türbe) vardır. İslam ve Hristiyanlar müşterek (birlikte) giderler. Çocuk arsız olur ve ağlarsa oraya götürülür. Hayvanlar arsız olursa mesela bir ineğin huyu tutarsa, buzağısına süt vermezse, hayvan mengürdesini (büyükbaş hayvanları bağlamak için ağaçtan yapılmış “u” biçimindeki halka) bir ağaca götürüp bir ağaca takarlar. Sıçancık Köyünde (Alakâ-yı Salîp) Hristiyanlar ve İslamlardan zenginler kuzu ve koyun fakirler ise horoz keserler. Kazanlar kaynar, yemekler yenir. Herkes kötü huylarını bırakıp döner.

12. Hızır İlyas Günü: Sivas taraflarından Hızır İlyas gününe Eğeryâce derler. Kadınlar, bilhassa hamile kadınlar bugünde hiçbir iş görmezler. Aksi takdirde çocuklarının mâ'lul (hasta, sakat, illetli) yani gerili doğacağına kâildirler (kabullenmek). Kadınlar bugünde toplanıp çay deresine giderler ve yemek yerler.

13. Çocuk Büyütme: Sivas'ta çocuğun yürümesini temin için bir tekkeye götürürler ve orada bir halkadan geçirirler. Tokat'ta köpek yavrularının büyümesini temin için pöhrenkten (pişmiş toprak veya betondan yapılmış kalın su borusu) geçirirler.

14. Yürümeyen Çocuklar: Yörük Şahin Sivas'ta bir yatacdır. Yürümeyen çocuğu götürürler. Her cuma günü selâ vakti üç defa götürürler. O çocuk yörük olur. Çocuk üç cuma selâ verilirken kollarından tutularak kıbleye karşı üç defa sallanır. “Selâyâ destur” çocuğa destur ezan verdim, çocuğu yürüsün” denir. İki üç adım yürütülür ve bu üç defa tekrar edilir. Her tekrarda ileri yürümek şarttır. Yahut çocuk ma'in (belirtilen) zamanda yürüyemeyerek sendelerse köstekli denir ve kösteği kesilir. Kösteği kesmek için çocuğun iki ayağı ipe birbirine bağlanarak cami kapısına götürülür. İlk camiden çıkan efendi ipi keser. Yahut çocuk sokakta ayakları bağı oturtulur. İki çocuk dairevi dolaşmak üzere hareket ederler, koşarlar. Hangisi evvel gelirse ipi o keser. O sırada çocuğun yanına ekmek konulur. (Eskişehir- Muhyiddin Bey)

15. Diş Hediği, Diş Buğdayı: Çocuk diş çıkardığı vakit diş hediği yapılır. Büyük bir tepsi ortasına çocuk oturtulur. Tepsinin kenarında çocuğun etrafına küçük Kuran-ı Kerim, kitap, makas, bıçak, ayna, iğne, iplik vesaire dizilir. Kuran-ı Kerime el atarsa hoca olur, kitap alırsa okumuş tahsilli olur. Makas, iğne iplik alırsa terzi olur. Ekmek alırsa kısmeti bol olur, bıçak alacak olursa kasap olur ila ahir. Hedik başından aşağı dökülür. Akriba ve komşular hedik yerler. (Tokat) Anadolu'da bu 'âdet umumdur.

[Ayrıca Macarların tesir ettiği Revue Orientale yahut (Kelet-i Semle) Anvanlı ilm-i mecmuanın 1906'da intişar eden yedinci cilt 315. Sayfasında Profesör Meysaroş Cevlâ Bey (Osmanlı- Türk Hurafeleri) ünvanlı tedkikine (inceleme) ve (Kelet-i Semelede) intişar (yayımlanan) eden diğer makalelerine müracaat ediniz.

Sonuç

Hamit Zübeyir Koşay, “Doğumla Alakadar Bazı Âdet ve Hurafeler” adlı makalesinde 15 başlıkta o dönemde ulaştığı âdet ve hurafelerden bahsetmiştir. Bu âdet ve hurafelerin söyleyenlerini ve söyleyenlerin yaşadıkları

yeri kaynakça olarak göstermiştir. Eserinde bahsettiği âdet ve hurafelerin genellikle iç Anadolu coğrafyasında olan âdet ve hurafeler olduğu görülmektedir.

Eserde, incelenen âdet ve hurafelerden 3 tanesi doğum öncesi ile ilgilidir. Bunlar: Nasibine kesmek, türbeye bağlamak ve eyiryace. 12 tanesi ise doğum sonrası uygulanan âdet ve hurafedir. Bunlar: Çocuk takımını teşhir, lohusalıkta tedâbir, kırkların karışması, kırklama ve çocuk hamamları, eş, şerbet gönderme, çocuk uzun ömürlü, sütsüz kadınlar, huy kesen, çocuk büyütme, yürümeyen çocuklar, diş hediği, diş buğdayı.

Ülkemizin birçok yerinde geçmişte uygulanmış bazı âdet ve hurafelerin hâlâ uygulandığı bazılarının ise tıbbın ilerleme kaydetmesiyle zararlarının olduğunun ispatlanması sonucu ortadan kalktığı görülmüştür. Bunlardan doğum öncesi uygulanan âdet ve hurafelerden nasibine kesmek, türbeye bağlamanın insanlar tarafından günümüzde de uygulandığı tespit edilmiştir.^{14,17,20,21} Bunda doğacak çocuğun cinsiyetini bilme isteği etkili olmuştur.²²⁻²⁴

Eserde verilen doğum sonrası uygulanan âdet ve hurafeler: Bebeğin eşi ile ilgili âdet ve hurafeler (eş), doğum haberi verildikten sonra yapılan âdet ve hurafeler (şerbet gönderme), lohusalık dönemiyle ilgili âdet ve hurafeler (lohusalıkta tedâbir), bebeğin bakımı ve sağlığına ilişkin âdet ve hurafeler (kırklama ve çocuk hamamları, çocuk uzun ömürlü, huy kesen, sütsüz kadınlar, çocuk büyütme, yürümeyen çocuklar, diş hediği-diş buğdayı) şeklinde tarafımızdan tasnif edilmiştir.

Bebeğin eşi ile ilgili âdet ve hurafeler (Eş): Günümüzde birçok kültürde eş (plasenta) çocuğun bir parçası olarak görüldüğünden bu konuda birçok âdet ve hurafe vardır ve uygulanmaktadır.²⁵⁻²⁶⁻²⁷ Çocuğun geleceğinin buna bağlı olduğuna inanılması eşin toprağa gömülmesi ve hayvanların yememesi gerektiği inanişini ortaya çıkarmıştır.^{4,21,28}

Doğum haberi verildikten sonra yapılan âdet ve hurafeler (Şerbet gönderme) : Ülkemizin hemen hemen her yöresinde doğum sonrasında doğum yapanı ziyaret etme ve ona hediye götürme geleneği vardır. Bu ziyaretler esnasında gelen misafirlere maddi durumun elverdiği kadarıyla çeşitli ikramlarda bulunulur. Bunlardan birisi de şerbet ikramıdır.^{20,23,29,30}

Lohusalık dönemiyle ilgili âdet ve hurafeler (lohusalıkta tedâbir): Doğum sonrası aşama anne ve bebek için çok önem arz etmektedir. Gebeliğin ortaya çıktığı anda başlayan âdet ve hurafeler doğum sonrasında da devam etmektedir. Doğum bittikten sonraki altı haftalık döneme lohusalık dönemi denmektedir. Doğum sonrasında doğum yapan kadın ailesinden ve çevresinden duyduğu ve gördüğü uygulamaları yapmakta ya da yapmaya zorlanmaktadır.³¹ Anadolu'nun bazı bölgelerinde, lohusa kadınlarda görülen ve onların korkmasına neden olan bir hurafeye inanılır.^{32,33} Bu inancın adı albasmasıdır. Bu inanişaya göre lohusayı albastığı ve lohusanın ciğerini alıp öldürdüğüne inanılır.^{14,34-36}

Bebeğin bakımı ve sağlığına ilişkin âdet ve hurafeler (kırklama ve çocuk hamamları, çocuk uzun ömürlü, huy kesen, sütsüz kadınlar, çocuk büyütme, yürümeyen çocuklar, diş hediği-diş buğdayı): Yeni doğan bebeğin ilk yıkanma durumu Anadolu'nun çoğu yerinde normal bir arınma olarak görülmez. Burada üç, beş, yedi, kırk gibi sayılarca yıkamak gerektiğine inanılır. Bunun kırk gün boyunca çocuğu ziyarete gelenlerden korunduğu ifade edilmiştir. Bebeğin uzun ömürlü olması için de birtakım hurafelere inanılır. Çocuğun uzun ömürlü olması ona verilen ada, giydirilen kıyafetlere ve ziyaret yerlerine götürülmesine bağlıdır. Çok ağlayan çocuklar huysuz diye adlandırılır ve çok ağlaması felaket olarak nitelendirilir. Bu huyundan vazgeçmesi için ziyaret mekânına gidilir kurban kesilir ve kötü huylar orada bırakılıp dönülür. Diş hediği-diş buğdayı âdeti ise bebeğin diş çıkarmasıyla ilgilidir. Buradaki amaç çocuğun büyüdüğünü ve geliştiğini gösteren kutlama yapılmasıdır. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bu âdet vardır.²⁰⁻²²

Sonuç olarak, Anadolu batıl inanç diye tabir edilen âdet ve hurafeler bakımından özellikle de doğum ve hamile kadınlarla ilgili örneklerin çokça olduğu bir coğrafyadır. Bu âdet ve hurafeler Anadolu'nun çeşitli coğrafyalarında aynı özellikleri ve benzerlikleri göstermektedir. Birçok bölgede görülen bu âdet ve hurafelerin asıl amacının anne ve bebeği olumsuz durumlardan koruma, geleceklerine yönelik iyi beklentiler amacı ile yapıldığı söylenebilir.

Bilgi

Bu çalışma, X. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri (Adana/2017) da sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Kaynaklar

1. Kundakcı M. "Moldo Kılıç, Isak Şaybekov ve Kalık Akıyev'in "Zelzele" Temalı Şiirlerinde Toplumsal Eleştiri." Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi 2019;115-129.
2. Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 15.05.2020
3. Yel AM. Hurafe, DİA, TDV Yayınları;1998.
4. Eğri G. Tokat ili bir sağlık ocağı bölgesindeki 15-49 yaş grubu evli kadınların doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik geleneksel uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı, Sivas, 2008.
5. Doğan M. Büyük Türkçe Sözlük. 11. Baskı. İz Yayıncılık;1996. pp:285.
6. Hançerlioğlu O. İnanç sözlüğü. Remzi Kitabevi;1975.
7. Çobanoğlu A. Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kelam Anabilim Dalı, Sakarya, 2006.
8. Polat, K. Halk İnanışları (El Kitabı), Durmuş ARIK, Ahmet Hikmet EROĞLU, editör. Grafiker Yayınları; 2017. pp:442-464.
9. Kapağan E. Geçmişten Bugüne Safranbolu'da Batıl İnançlar (Hamile Kadınlar, Gelinler ve Çocuklar Örneğinde). Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi 2019;14:1-11.
10. Ergin M. Dede Korkut Kitabı I. 2.Baskı. Türk Tarih Kurumu Basımevi;1989.
11. Dıykanbayeva M. Kırgız Türklerinde Erkek Çocuğun Önemi ve Edebi Eserlere Yansıması. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 2011;46:181-194.
12. Zhumabekov K. Türkiye Türkçesi Ve Kazak Türkçesinde Hayvan Adı İçeren Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2019.
13. Bilgin M. Üniversite öğrencilerinin değerlerinin ve fonksiyonel olmayan tutumlarının bazı değişkenler açısından irdelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2001;8(8).
14. Yalçın H. Anne Adaylarına Verilen Eğitimin (ASBEP) Gebelik, Doğum, Lohusalık ve Bebek Bakımına İlişkin Fonksiyonel Olmayan Uygulamalara Etkisi (Karaman İli Örneği). Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Konya, 2011.
15. Karatay G. Kars ili I. no'lu sağlık ocağı bölgesinde yaşayan kadınların sağlıkla ilgili bazı acil durumlarda başvurdukları uygulamaların belirlenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi 2009;1(1):3-16.
16. Şakı A. Alımlama araştırmaları ve kültürel çalışmalar geleneğinin katkısı. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2007;6(11):119-131.
17. Başal HA. Türkiye'de doğum öncesi doğum ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin gelenek, görenek ve inançlar. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2006;19(1):45-70.
18. Şakiroğlu MH. "KOŞAY, Hamit Zübeyr", TDV İslâm Ansiklopedisi, Erişim Tarihi: 29.05.2020, Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kosay-hamit-zubeyr>
19. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 6. Baskı. Seçkin Yayıncılık;2006. pp:199-200.
20. Teke E. Osmaniye'de Doğumla İlgili İnanç ve Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Gaziantep, 2005.
21. Hotun N. İstanbul İli Halkalı Yöresindeki Kadınların Gebelik ve Doğuma İlişkin Geleneksel İnanç ve Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Bilim Dalı, İstanbul, 1990.
22. Örnek S. Sivas ve Çevresinde Hayatın Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki. Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi. DTCF Yayınları;1996. pp:174.
23. Başçetinçelik A. Adana Halk Kültüründe Kırk Basması-Nazar-Kırlama. Altın Koza Yayınları;2009.
24. Çakırer N, Çalışkan Z. Nevşehir İli Ağılı Köyünde Gebelik, Doğum ve Lohusalığa İlişkin Geleneksel İnanç ve Uygulamalar. TAF Preventive Medicine Bulletin 2010;9(4):343-348.

25. Şenol V, Ünalın D, Çetinkaya F, Öztürk Y. Kayseri ilinde halk ebeliği ile ilgili geleneksel uygulamalar. Klinik Gelişim 2004;17(3/4):47-55.
26. Şenses M, Yıldızoğlu İ. Sekiz ayrı ildeki kaynana ve gelinlerin loğusalık ve çocuk bakımında geleneksel uygulamaları. Çocuk Forumu 2002;5(2):44-48.
27. Çetinkaya A, Dilek Ö, Seval C. Manisa'da çocuğu olan 15-49 yaşı kadınların doğum sonu dönemde yenidoğan sağlığı ile ilgili geleneksel uygulamaları. CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2008;12(2):39-46.
28. Tortumluođlu G. Transkültürel hemşirelik ve kültürel bakım modeli örnekleri. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2004;8:47-57.
29. Santur A, Santur C. Altaylarda çocuk doğumu ve ölümü merasimleri. Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi;2000;23-28 Ekim, Ürgüp-Nevşehir.
30. Şahin N. Ağrı ili Taşılay ilçesi İkiyamaç Köyünde gebelik ve doğumla ilgili inanış ve uygulamalar ile bunların ana ve çocuk sağlığı üzerine etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996.
31. Eğri G, Gölbaşı Z. 15-49 yaş grubu evli kadınların doğum sonu dönemde bebek yakımına yönelik geleneksel uygulamaları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2007;6(5):313-320.
32. Çevirme H, Sayan A. Alkarısı inanmaları ve bilim. Milli Folklor 2005;17(65):67-72.
33. Selçuk A. Tahtacıların doğum ile ilgili inanç ve uygulamalarına fenomenolojik bir yaklaşım. Türklük Bilimi Araştırmaları 2004;16.
34. Yılmaz MA. Aladađ Halk Kültürü Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana, 2005.
35. Işık MT, Akçınar M, Kadiođlu S. Mersin ilinde gebelik, doğum ve loğusalık dönemlerinde anneye ve yenidoğana yönelik geleneksel uygulamalar. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2010;7(1).
36. Alan S, ve ark. Kültürümüzde yer alan geleneksel sağlık uygulamalarına ilişkin bir çalışma. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2009;25(1,2,3):137-147.